

Nobel kim? / ýa-da dinamidiň oýlanyp tapylşy

Category: Geň-taňsy wakalar, Kitapcy, Medisina

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Nobel kim? / ýa-da dinamidiň oýlanyp tapylşy NOBEL KIM?

● ýa-da dinamidiň oýlanyp tapylşy

1864-nji ýylyň 3-nji sentýabrynda gündiziň günortany Şwesiýanyň paýtagty Stokgolmda elhenç partlama bolup geçipdir. Mundan birnäçe minut öň hem Alfred Nobeliň nitrogliserin fabrigi bolan bu ýerde şol partlamadan soň uly çukur emele gelipdir. Şol wagt halas ediji topara Alfred Nobel ýolbaşçylyk edipdir. Onuň kakasy portlarda gurluşyk işlerini geçiripdir. Alfred ýaş wagtynda kakasyna kömek beripdir. Alfred Nobel himiýany ilki Russiýada, soňra ABŞ-da we Fransiýada öwrenipdir.

XXX asyryň ortalaryna çenli has öň açylan gara däri partlaýjy madda hökmünde peýdalanylýpdyr.

Nobel öz fabriginde aýyk nitrogliserini öndürmäge başlapdyr. Ýöne bu ýagjymak suwuklygy saklamak örän howply bolupdyr. Sebäbi ol güýçli yranmad we temperaturanyň çala üýtgemesinde partlapdyr. Nobeliň fabrigini ýok edenem şu hili partlamadyr. Bir gezek agzy gowy ýapylmaýan demir gaba nitrogliserin guýup, ony hem yranmaz ýaly gapyrjaga salyp, gyralaryna çäge guýupdyrlar. Ony bir ýerden başga bir ýere äkidenlerinde nitrogliserin siňen çägäni barlap görende nitrogliseriniň partlaýyş ukybyny saklap, yranmada we temperaturanyň üýtgemesinde partlamanyň bolmaýandygyna göz ýetiripdir. Bu täze güýçli we howpsuz partlaýjy madda Nobel «dinamit» diýip at beripdir.

Dinamit ilki açylanda ony ýol-gurluşyk işlerinde, ýerasty geçelgeler gazmakda, kanallary geçirmekde we mineral baýlyklary gazyp almakda peýdalanylýpdyrlar. Soňra ony franklaryň we pruslaryň urşunda hem ulanylýpdyrlar. Nobel 1895-

nji ýylda özüniň uly baýlygynyň hasabyna öz adyna her ýyl berilýän sylag döredilmegini sargyt edip, wesýetnama galdyrypdyr. Alfred Nobeliň wesýetine görä, bu baýrak fizika, himiýa, medisina we başga ugurlar boýunça uly açyşlary edenlere berilmeli edilipdir.

Däp bolup gelşine görä, Nobel baýragy her ýylyň 10-njy dekabrynda – Nobeliň aradan çykan güni berilýär.

Dinamiti oýlap tapan Alfred Nobel özüniň wesýetinde görkezişine görä, köp zatlary döredip we açyp biljek ýaş alymlara kömek etmegi maksat edinipdir.

Taýýarlan: Soltanýaz ŞAÝYMOW. Geň-taňsy wakalar